

A Békés megyei termelészövetkezetek nevei 1948—1984

HÉVVÍZI SÁNDOR

Névtudományunk egyik kevésbé kutatott területe az intézménynevek világa. Ezen a névtani típuson belül is csak néhány olyan dolgozat jelent meg az elmúlt években, amely az intézménynevek egyik válfajával, a termelészövetkezetek neveinek vizsgálatával foglalkozott, jóllehet tanulmányozásuk nem minden tanulság nélkül való. Éppen ezért gondoltunk arra, hogy talán érdemes volna egy kicsit behatóbban foglalkozni a kollektív gazdaságok neveivel, mégpedig a Békés megyei termelészövetkezetek elnevezéseivel.

Mezőgazdasági termelészövetkezeteink a felszabadulás után alakultak meg. A legsürgetőbb feladatok véghezvitele után került sor a földreformra, amelynek során a földigénylő bizottságok kb. 1,9 millió hektár földet osztottak szét több mint 600 ezer jogos földigénylő között. A föld tehát végre azok kezébe, tulajdonába került, akik addig is valójában dolgoztak rajta. Kialakultak a családi munkaerőn alapuló paraszti kisüzemek, az új gazdák hozzákezdték földjeik megműveléséhez. Bár szórványosan már 1945-ben is voltak termelészövetkezet alakítási kezdeményezések, mégis a kollektivizálásra csak 1948—49-ben nyílt megalapozott, reális lehetőség. Országosan ekkor kezdtek nagyszámban megalakulni a mezőgazdasági szövetkezetek. Ugyanez a folyamat játszódott le természetesen Békés megyében is. Megyénkben a községekben, városokban egymásután alakultak meg a közös gazdaságok, s a megalakulásukkor tagjaik a termelészövetkezeti csoportoknak adott névvel „intézményesítették” közös vállalkozásukat.

Mezőgazdaságunk felszabadulás utáni fejlődésében, különösen pedig a nagyüzemi mezőgazdasági életben négy korszakot különböztetünk meg. Az 1949-től 1956-ig terjedő időszakot a kollektivizálás első szakaszának tekintjük. Ennek befejező szakasza 1957-től 1961-ig tartott. 1962-től 1967-ig a korszerű nagyüzemi gazdálkodás feltételeit igyekeztek szövetkezeteink kialakítani. 1968-tól pedig már a korszerű nagyüzemi fejlődés vette kezdetét, amely napjainkig tart. (vö. *Donáth Ferenc: Reform és forradalom. A magyar mezőgazdaság strukturális átalakulása 1945—1975.*, Akadémiai Kiadó, Bp. 1977).

Ez alatt a majd negyven év alatt termelészövetkezetek alakultak és szüntek meg, szétváltak, egyesültek, s eközben neveik is állandóan változtak.

Jelen tanulmányunkban éppen ezt vizsgáltuk meg, és erre kerestük a választ, hogy Békés megyében vajon *milyen nevet kaptak a mezőgazdasági termelészövetkezetek*, ezek a nevek *milyen névtípusokat képviselnek*, és vajon *használatuk hogyan változott* az évtizedek folyamán.

Vizsgálódásunk korszakai nem egyeznek meg a téeszek fejlődésének *Donáth Ferenc* által is megállapított korszakaival. Nem egyezik meg egyrészt azért, mivel a nevek változása nem követi mereven ezeket a periódusokat, másrészt pedig ez a korszakolás a forrásaink alapján sem volt lehetséges. Valójában ez a tény vizsgálódásunk lényegét nem is érinti. Ezért mi a források és a névadási szempontok alapján a következő időhatárokat alakítottuk ki: 1948—1956, 1957—1979, 1980—1984 és az összesítésként 1948—1984.

Nyelvészeti (névtani) szempontból a termelőszövetkezetek nevei az *intézménynevek kategóriájába tartoznak*, a tulajdonnevek egyik fajtáját képezik. A tulajdonnevek többi fajtájához hasonlóan az intézmény, jelen esetben a mezőgazdasági szövetkezetek azonosítását, a többi szövetkezettől való elkülönítését, megkülönböztetését segíti elő. Hogy az elnevezést az egyes termelőszövetkezetek esetében mi motiválta, mi volt az indíték, erre nézve az akkori alapítók tudnák (tudják) megadni a választ. Nagyon sok helyen a hivatalos szervek ajánlását fogadta el a tagság, de Gádoroson például elmondták, hogy a téesz alakuló közgyűlésén Jancsó Mihály bácsi volt a „névadó”, ő volt az, aki *Dózsa György* nevét javasolta, azzal az indokkal: „... mert parasztvezér vót!” Ezt a nevet a közgyűlés azután el is fogadta. (*Nagrand József* nyugdíjas termelőszövetkezeti főkönyvelő szíves közlése). Hasonló módon történhetett a névadás más termelőszövetkezetek esetében is.

A termelőszövetkezetek neveinek kialakulása, használata történelmi eseményeket, sorsfordulókat tükröznek, arra a korra jellemzők, amelyben keletkeztek. Különösen a kollektivizálás legelső korszakában közvetítették a tagok elképzelését, törekvéseit, a közös életbe, a közös munkába vetett hitüket. Nem véletlenül választották például névadójukká azokat a történelmi személyiségeket, akik a nép ügyéért, a haladásért küzdöttek. Ezek a nevek a paraszti társadalom történelmi tudatát tükrözik, aktivitásukra hat, szimbólumrendszerük része. Kevés közöttük a tájjellegre utaló név, ezek is inkább az utóbbi években születtek. Az intézménynevek, s ezen belül a termelőszövetkezetek nevei is erős fogalmi tartalmúak. Ezért lehetséges az, hogy a hivatalos teljes névalak helyett gyakran a név rövidebb formája is előfordul. Bizonyíték erre az ilyen típusú mondat is, mint például: „Hallotta-e, Jani Bátyám, az „*Új Élet*” — ék megint kitaláltak valamit, lóversenypályát csinálnak Bogárczón?” — kérdezte az egyik téesz nyugdíjas Orosházán a másiktól. Vagy pedig: „Nem megyek délelőtt sehova, mert a „*Béké*”-ből most hozzák a háztáji kukoricánkat”. Mindkét esetben az orosházi viszonyokat jól ismerő helybeli lakos világosan tudja, hogy az *Új Élet Termelőszövetkezetről* és a *Béke Termelőszövetkezetről* van szó. Ugyanilyen egyértelműséget, erős jelentésbeli kapcsolódást tapasztalhatunk bármely téesz esetében is.

Nézzük ezek után, milyen mezőgazdasági termelőszövetkezetek voltak Békés megyében, 1948-tól napjainkig.

A termelészövetkezetek nevei 1948 és 1984 között

Hány tévesz viselte a nevet?

Név	1948—56	1957—79	1980—84	1948—1984
Ady Endre	2	3	1	5
Alkotmány	7	7	1	10
Április 4.	—	1	—	1
Aranykalász	5	13	3	16
Bajcsy-Zsilinszky	2	2	—	2
Béke	13	24	5	25
Békeharcos	1	1	—	1
Bem József	1	—	—	1
Bercsényi	1	1	1	1
Búzakalász	4	8	—	9
Damjanich	—	1	—	1
Dolgozók	1	3	—	3
Dózsa	19	25	3	26
Egyakarát	—	1	—	1
Egyesült	—	1	1	1
Egyetértés	1	10	8	11
Előre	5	7	1	7
Erkel	1	1	—	1
Ezüstkalász	2	1	—	2
Fehér Lajos	—	—	1	1
Felszabadítók Hagyatéka	1	1	—	1
Felszabadulás	—	1	1	1
Felszabadult Föld	—	1	1	1
Gábor Áron	2	2	—	2
Győzelem	1	4	1	4
Haladás	7	13	4	14
Harcos	—	1	—	1
Hunyadi	5	9	1	10
Ifjú Gárda	1	2	—	3
Ifjú Hajnal	1	1	—	1
József Attila	5	3	—	6
Keleti Fény	1	1	—	1
Klapka	—	1	—	1
Kossuth	17	27	1	32
Körösmenti	—	1	1	1
Köröstáj	—	1	1	1
Köztársaság	1	1	—	1
Kulich Gyula	—	1	—	1
Lenin	5	16	11	18
Magvető	2	3	—	4
Magyar—Bolgár Barátság	—	1	1	1
Magyar—Csehszlovák Barátság	—	1	—	1
Magyar—Lengyel Barátság	—	1	1	1
Magyar—Román Barátság	—	—	1	1
Magyar—Szovjet Barátság	—	1	1	1
Magyar—Vietnami Barátság	—	1	1	1

A termelőszövetkezetek nevei 1948 és 1984 között

Hány tévesz viselte a nevet?

Név	1948—56	1957—79	1980—84	1948—1984
Május 1.	3	4	2	5
Március 21.	—	1	—	1
Március 15.	1	—	—	1
Micsurin	1	1	—	1
Moravszki Mátyás	1	1	—	1
Munkácsy	—	2	2	2
Népköztársaság	1	1	—	1
Nicolae Bălcescu	—	1	1	1
November 7.	—	2	1	2
Október 6.	1	2	1	3
Petőfi	25	26	7	33
Péro	1	—	—	1
Rákóczi	14	19	3	24
Rákosi Mátyás	1	1	—	1
Rizskalász	—	1	—	1
Ságvári	2	1	1	2
Sallai	1	1	1	1
Sárréti	—	1	1	1
Szabad Föld	2	4	—	4
Szabad Nép	—	1	—	1
Szabadság	7	10	2	10
Szántó Kovács János	1	1	—	1
Széchenyi	—	1	1	1
Szikra	2	2	—	2
Táncsics	5	4	1	6
Tessedik	—	2	2	2
Törekvés	—	1	—	1
Új Alkotmány	3	5	1	6
Új Barázda	4	7	2	9
Új Élet	14	22	2	24
Új Tavasz	1	2	—	2
Úttörő	1	1	—	1
Viharsarok	7	11	4	12
Villám	1	1	—	1
Vörös Csillag	11	12	2	17
Vörös Hajnal	1	3	—	3
Vörös Október	3	3	—	4
Zalka Máté	3	3	2	4
Zója	—	1	—	1
Zöld Mező	—	1	—	1
Zrínyi	—	1	—	1
Összesen: 87 név	232	369	91	431

Mint látjuk 1948 és 1984 között 87 különböző névvel jelölték az egyes termelőszövetkezeteket. E 87 név 1948—56 között 232 téusz elnevezését szolgálta, 1957—79 között 369 termelőszövetkezet nevét alkotta, míg 1980—84 között 91 kollektív gazdaság nevében szerepel. Természetesen az egyes nevek előfordulása az egyes időszakokban más és más. Van, amelyik csak az első időszakban szerepel (*Bem József, Március 15., Péro Termelőszövetkezet*), s van, amelyik csak az utolsó periódusban (*Fehér Lajos Termelőszövetkezet, Magyar—Román Barátság Szakszövetkezet*). Vannak olyanok is, amelyek a kezdetektől máig megtartották a nevüket. A 87 név összesen 1948 és 1984 között 431 mezőgazdasági termelőszövetkezet (ezek közül 6 szakszövetkezet) nevében szerepelt.

Nézzük meg most ezeknek a termelőszövetkezeti neveknek a *gyakorisági mutatóját*, vagyis hogy az egyes általunk megvizsgált korszakokban *mely elnevezések voltak a leggyakoribbak*, és mely neveket választotta kevés termelőszövetkezet.

A termelőszövetkezetek neveinek gyakorisági rangsora 1948—1956 között

1. Petőfi	25	Ságvári	2
2. Dózsa	19	Szabad Föld	2
3. Kossuth	17	Szikra	2
4. Rákóczi	14	12. Békeharcos	1
Új Élet	14	Bem József	1
5. Béke	13	Bercsényi	1
6. Vörös Csillag	11	Dolgozók	1
7. Alkotmány	7	Egyetértés	1
Haladás	7	Erkel	1
Szabadság	7	Felszabadítók Hagyatéka	1
Viharsarok	7	Győzelem	1
8. Aranykalász	5	Ifjú Gárda	1
Előre	5	Ifjú Hajnal	1
Hunyadi	5	Keleti Fény	1
József Attila	5	Köztársaság	1
Lenin	5	Március 15.	1
Táncsics	5	Micsurin	1
9. Búzakalász	4	Moravszki	1
Új Barázda	4	Népköztársaság	1
10. Május 1.	3	Október 6.	1
Új Alkotmány	3	Péro	1
Vörös Október	3	Rákosi Mátyás	1
Zalka Máté	3	Sallai	1
11. Ady Endre	2	Szántó Kovács János	1
Bajcsy-Zsilinszky	2	Új Tavasz	1
Ezüstkalász	2	Úttörő	1
Gábor Áron	2	Villám	1
Magvető	2	Vörös Hajnal	1

A kezdeti időszakban, a legelső termelőszövetkezetek megalakításának idején, mint látható, azoknak a történelmi személyiségeknek a nevei szerepelnek legtöbbször, akiknek élete, munkássága, törekvése egybeforrott a néppel, de úgy is mondhatjuk, főleg *Petőfi* és *Dózsa* esetében, hogy a parasztsággal. Nem véletlen ez, hiszen a parasztság körében történelmi hagyományaink erősen éltek, ezért a történelmi, irodalmi névadás általános és érzelmileg is motivált volt részükről. Láthattuk ezt a fentebb említett gádorosi példán is.

Ugyanakkor a nevek másik, jelentős részét olyan jelképek, elvont fogalmak képezik, amelyek az alapvetően megváltozott új élet kezdetére, kialakulására utalnak, mint például *Új Élet*, *Vörös Csillag*, *Béke*, *Alkotmány*, *Haladás*, *Szabadság* stb. Érdekes, hogy itt Békés megyében már ekkor hét termelőszövetkezet vette fel a *Viharsarok* nevet, érzékeltetve ezzel a termelőszövetkezet alakításának nemcsak a táji — körzeti kapcsolódását, hanem mintegy a „forradalmi” jelentőségét is. (Gondoljunk itt főleg az 1891. évi Békés megyei agrárszocialista megmozdulásokra).

Gyakorisági rangsor 1957—1979 között

1. Kossuth	27	18. Bajcsy-Zsilinszky	2
2. Petőfi	26	Gábor Áron	2
3. Dózsa	25	Ifjú Gárda	2
4. Béke	24	Munkácsy	2
5. Új Élet	22	November 7.	2
6. Rákóczi	19	Október 6.	2
7. Lenin	16	Szikra	2
8. Aranykalász	13	Tessedik	2
Haladás	13	Új Tavasz	2
9. Vörös Csillag	12		
10. Viharsarok	11	19. Április 4.	1
11. Egyetértés	10	Békeharcos	1
Szabadság	10	Bercsényi	1
12. Hunyadi	9	Damjanich	1
13. Búzakalász	8	Egyakarat	1
14. Alkotmány	7	Egyesült	1
Előre	7	Erkel	1
Új Barázda	7	Ezüstkalász	1
15. Új Alkotmány	5	Felszabadítók Hagyatéka	1
16. Győzelem	4	Felszabadulás	1
Május 1.	4	Felszabadult Föld	1
Szabad Föld	4	Harcos	1
Táncsics	4	Ifjú Hajnal	1
17. Ady Endre	3	Keleti Fény	1
Dolgozók	3	Klapka	1
József Attila	3	Körösmenti	1
Magvető	3	Köröstáj	1
Vörös Hajnal	3	Köztársaság	1
Vörös Október	3	Kulich Gyula	1
Zalka Máté	3	Magyar—Bolgár Barátság	1

Magyar—Csehszlovák	1	Ságvári	1
Barátság		Sallai	1
Magyar—Lengyel Barátság	1	Sárréti	1
Magyar—Szovjet Barátság	1	Szabad Nép	1
Magyar—Vietnami Barátság	1	Szántó Kovács János	1
Március 21.	1	Széchenyi	1
Micsurin	1	Törekvés	1
Moravszki	1	Úttörő	1
Népköztársaság	1	Villám	1
Nicolae Bălcescu	1	Zója	1
Rákosi Mátyás	1	Zöld Mező	1
Rizskalász	1	Zrínyi	1

Ennek a két évtizednek a leggyakrabban előforduló termelőszövetkezeti elnevezései szintén történelmi személyiségekkel kapcsolatosak. Ez az az időszak, amikor az 1956-os ellenforradalom idején netán felbomlott kollektív gazdaságok újjá alakultak (esetleg új névvel), új termelőszövetkezeti csoportok jöttek létre, illetőleg az 1960-as évek elejétől kezdődően fokozottabb mértékben egyesültek a különböző téeszek.

A változások érzékeltetésére példaként említjük a csabacsüdi *Béke Termelőszövetkezetet*, amely 1956. XII. 13-án felbomlott, de 1957. II. 21-én újjáalakult a régi *Béke* néven. Az orosházi (kiscsákói) *Ady Endre Termelőszövetkezet* 1956 végén szintén felbomlott, 1957-ben újjáalakult, de már *Törekvés Termelőszövetkezet* néven. Később, 1971-ben beleolvadt a helyi *Új Élet Termelőszövetkezetbe*.

Újkígyóson 1960-ban egyesült a *Dózsa* és az *Új Élet Termelőszövetkezet*, mégpedig úgy, hogy egy harmadik nevet választottak, s így lett az új téesz neve *Aranykalász*. Ebben az időszakban megnőtt a közösségi szellemre, a várt jó együttműködésre utaló nevek száma: *Egyakarat*, *Egyetértés*. Ez utóbbi nevet választotta például Geszten az *Előre* és az *Új Tavasz Termelőszövetkezet*, valamint ugyancsak ezt választotta Medgyesbodzáson a *Petőfi* és a *Dózsa Termelőszövetkezet* 1961-ben egyesülésük alkalmával.

Az 1960-as és 70-es évek téesz egyesítési törekvéseinek eredményeképpen 1980-ra a mezőgazdasági szövetkezetek száma és ezzel együtt a nevek száma is jelentősen csökkent. (Az egyes téeszek földterülete és gazdasági ereje viszont ezzel szemben nőtt). Így azután az 1980—84. év közötti időszakban már csak 91 termelőszövetkezeti névvel találkozunk, az előző időszak 369 nevével szemben.

Gyakorisági rangsor 1980—1984 között

1. Lenin	11	6. Aranykalász	3
2. Egyetértés	8	Dózsa	3
3. Petőfi	7	Rákóczi	3
4. Béke	5	7. Május 1.	2
5. Haladás	4	Munkácsy	2
Viharsarok	4	Szabadság	2

Tessedik	2	Körösmenti	1
Új Barázda	2	Köröstáj	1
Új Élet	2	Magyar—Bolgár Barátság	1
Vörös Csillag	2	Magyar—Lengyel Barátság	1
Zalka Máté	2	Magyar—Román Barátság	1
8. Ady Endre	1	Magyar—Vietnami Barátság	1
Alkotmány	1	Nicolae Bălcescu	1
Bercsényi	1	November 7.	1
Egyesült	1	Október 6.	1
Előre	1	Ságvári	1
Fehér Lajos	1	Sallai	1
Felszabadulás	1	Sárréti	1
Felszabadult Föld	1	Széchenyi	1
Győzelem	1	Táncsics	1
Hunyadi	1	Új Alkotmány	1
Kossuth	1		

Ha ezen időszak gyakorisági táblázatát összehasonlítjuk az előzőekkel, rögtön szembetűnik, hogy a magyar történelmi személyek közül csak *Petőfi* nevével találkozunk az első három leggyakrabban előforduló név között. *Dózsa* és *Rákóczi* neve csak három-három, *Kossuth* neve pedig csak egy termelészövetkezet nevében fordul elő napjainkban. Ennek a nagy számbeli visszaesésnek nem a névhez kapcsolódó megváltozott érzelmi kötődés az oka. Magyarázható főleg azzal, hogy erre az időszakra már viszonylagos nyugalmi helyzet állott be a termelészövetkezetek egyesülési törekvésében, aminek következtében az egyesült téesz vagy egy harmadik nevet vett fel, vagy pedig egyszerűen a gazdaságilag erősebb, nagyobb hírnévnek örvendő közös gazdaság nevét tartotta meg. Az első két helyen álló *Lenin* és *Egyetértés* nevű téeszek döntő többsége a gazdaságok egyesülésekor választotta mai nevét. Egész pontosan: a *Leninről* elnevezett 11 termelészövetkezet közül 10 az egyesülés alkalmával vette fel ezt a nevet (Békéscsaba, Csabacsúd, Csorvás, Dévaványa, Elek, Endrőd, Gyulavári, Kevermes, Murony, Sarkad), míg az *Egyetértés* nevű 8 téesz közül 7 szintén ezen alkalomkor (Békés, Ecsegfalva, Geszt, Kardos, Magyarbánhegyes, Medgyesbodzás, Sarkadon).

Összesített gyakorisági sorrend 1948—1984 között

1. Petőfi	33	9. Haladás	14
2. Kossuth	32	10. Viharsarok	12
3. Dózsa	26	11. Egyetértés	11
4. Béke	25	12. Alkotmány	10
5. Rákóczi	24	Hunyadi	10
Új Élet	24	Szabadság	10
6. Lenin	18	13. Búzakalász	9
7. Vörös Csillag	17	Új Barázda	9
8. Aranykalász	16	14. Előre	7

15. József Attila	6	Harcos	1
Táncsics	6	Ifjú Hajnal	1
Új Alkotmány	6	Keleti Fény	1
16. Ady Endre	5	Klapka	1
Május 1.	5	Körösmenti	1
17. Győzelem	4	Köröstáj	1
Magvető	4	Köztársaság	1
Szabad Föld	4	Kulich Gyula	1
Vörös Október	4	Magyar—Bolgár Barátság	1
Zalka Máté	4	Magyar—Csehszlovák	1
18. Dolgozók	3	Barátság	
Ifjú Gárda	3	Magyar—Lengyel Barátság	1
Október 6.	3	Magyar—Román Barátság	1
Vörös Hajnal	3	Magyar—Szovjet Barátság	1
19. Bajcsy-Zsilinszky	2	Magyar—Vietnami Barátság	1
Ezüstkalász	2	Március 21.	1
Gábor Áron	2	Március 15.	1
Munkácsy	2	Micsurin	1
November 7.	2	Moravszki	1
Ságvári	2	Népköztársaság	1
Szikra	2	Nicolae Bălcescu	1
Tessedik	2	Péro	1
Új Tavasz	2	Rákosi Mátyás	1
20. Április 4.	1	Rizskalász	1
Békeharcos	1	Sallai	1
Bem József	1	Sárréti	1
Bercsényi	1	Szabad Nép	1
Damjanich	1	Szántó Kovács János	1
Egyakarat	1	Széchenyi	1
Egyesült	1	Törekvés	1
Erkel	1	Úttörő	1
Fehér Lajos	1	Villám	1
Felszabadítók Hagyatéka	1	Zója	1
Felszabadulás	1	Zöld Mező	1
Felszabadult Föld	1	Zrínyi	1

1948—1984 között összesen 431 termelőszövetkezet nevében szerepeltek a fentebbi nevek, oly módon és rangsorban, ahogyan a felsorolásból világosan kiténik. Az első hat helyen öt történelmi személyiség neve, egy politikai jellegű elvont fogalom (*Béke*) és egy, a paraszti élet sorsfordulóját kifejező név (*Új Élet*) szerepel. Az első három helyen kiemelkedő magyar történelmi személyek neve található, nevezetesen *Petőfi*, *Kossuth* és *Dózsa* neve. Őket követi a magyar nép egységes óhaját kifejező *Béke* név, azután pedig a magyar szabadságért küzdő *Rákóczi Ferenc* neve. Vele azonos előfordulással szerepel a valóban alapvetően megváltozott életet kifejező *Új Élet* név, míg a hatodik helyen a rangsorban *Lenin* neve fordul elő leggyakrabban, a névadók részéről valószínűleg abból a megfontolásból, miszerint Lenin neve és a szocializmus, így ezen belül a szocialista mezőgazdaság is egymástól elválaszthatatlan.

Az egyes időszakok nevei gyakorisági rangsorának megállapítása után érdemes megvizsgálnunk azt is, hogy a Békés megyei mezőgazdasági termelőszövetkezetek által felvett (használt) elnevezések az *intézménynevek kategóriáján belül is vajon milyen névtípusba sorolhatók.*

Békés megyei mezőgazdasági termelőszövetkezetek neveinek típusai 1948—1984 között

1) Történelmi személyiségekhez kapcsolódó nevek

Ady Endre, Bajcsy-Zsilinszky, Bem József, Bercsényi, Damjanich, Dózsa, Erkel, Fehér Lajos, Gábor Áron, Hunyadi, József Attila, Klapka, Kossuth, Kulich Gyula, Lenin, Micsurin, Moravszki, Munkácsy, Nicolae Bălcescu, Petőfi, Péro, Rákóczi, Rákosi Mátyás, Ságvári, Sallai, Szántó Kovács János, Széchenyi, Táncsics, Tessedik, Zalka Máté, Zója, Zrínyi.

Történelmünk, irodalmi, művészeti életünk nagy alakjai közül csak kevésnek volt közvetlen kapcsolata élete folyamán azzal a településsel, ahol róla termelőszövetkezetet neveztek el. Ilyen szorosabb kapcsolat volt például *Erkel Ferenc* és Gyula, *Fehér Lajos* és Szeghalom, *Kulich Gyula* és Békéscsaba, *Munkácsy Mihály* és Gyula, *Szegedinac Peró* és Békésszentandrás, *Táncsics Mihály* és Orosháza valamint Kötegyán, *Tessedik Sámuel* és Szarvas, *Moravszki Mátyás* és Medgyesegyháza között. A fentebbi felsorolásban négy olyan személy neve is szerepel, akiket a szovjet, illetve a román történelem nagy alakjai között tartunk számon (*Lenin, Micsurin, Zója Koszmogyemjanskaja, illetve Nicolae Bălcescu*).

2) A jövővel kapcsolatos elvárást, a jövőbe vetett hitet jelölő nevek

Előre, Haladás, Harcos, Ifjú Gárda, Ifjú Hajnal, Keleti Fény, Törekvés, Új Barázda, Új Élet, Új Tavasz, Úttörő, Vörös Hajnal.

3) Elvont fogalmakat, politikai jelképeket kifejező nevek

Alkotmány, Béke, Békeharcos, Felszabadítók Hagyatéka, Köztársaság, Népköztársaság, Szikra, Új Alkotmány, Vörös Csillag.

4) A földműveléssel kapcsolatos jelképek

Aranykalász, Búzakalász, Ezüstkalász, Magvető, Rizskalász, Zöld Mező.

5) A paraszti osztály felszabadulására utaló nevek

Felszabadulás, Felszabadult Föld, Győzelem, Szabad Föld, Szabad Nép, Szabadság.

6) Dátum szimbólumok

Április 4., Május 1., Március 21., Március 15., November 7., Október 6., Vörös Október.

7) A szocialista országok közötti barátságra utaló nevek

Magyar-Bolgár Barátság, Magyar-Csehszlovák Barátság, Magyar-Lengyel Barátság, Magyar-Román Barátság, Magyar-Szovjet Barátság, Magyar-Vietnami Barátság.

- 8) *Táji — körzeti kapcsolódást kifejező nevek*
Körösmenti, Köröstáj, Sárréti, Viharsarok.
- 9) *A kollektív szellem kialakulására és az egyesülésre utaló nevek*
Egyakarat, Egyesült, Egyetértés.
- 10) *Egyéb nevek*
Dolgozók, Villám.

Milyen következtetéseket tudunk levonni a mezőgazdasági szövetkezetek névtípusainak számbavétele és az összesítő táblázat alapján, amely következtetéseket mintegy összegzésnek is tekinthetünk?

A történelmi személyekhez fűződő termelőszövetkezeti nevek napjainkban is az összes nevek 43,95%-át alkotják. E nevek ma is a mezőgazdasági szövetkezetek neveinek a döntő többségét képezik. Ebben a tekintetben tehát nincs lényegi különbség a legelső korszak és napjaink között, még akkor sem, ha az 1948 és 1956 közötti évekhez viszonyítva 6%-nyi csökkenés tapasztalható.

Nagy mértékben csökkent a *jövővel kapcsolatos elvárás, a jövőbe vetett hitet* jelölő nevek aránya. Ugyancsak hasonló nagyságú csökkenést tapasztalhatunk az *elvont fogalmakat, politikai jelképeket* tartalmazó termelőszövetkezeti nevek-nél. Szintén csökkenő tendenciát mutat a *földművelés jelképeit* magukba foglaló nevek aránya is. Ezzel szemben valamelyest nőtt a *dátum szimbólumokat* tartalmazó nevek számaránya, mintegy jelezve, hogy dolgozó parasztságunk ezeket a különböző történelmi eseményekhez fűződő dátumokat elismeri, magáénak érzi.

Az utóbbi években születtek megyénkben azok a termelőszövetkezeti elnevezések, amelyek Magyarország és a többi szocialista ország közötti jó viszonyra, *barátsággra* utalnak. Az összevonások, egyesülések miatt bekövetkezett téves elnevezések csökkenése közepette is megtartották a nevüket, sőt az utóbbi néhány évben erősödött az aránya azoknak a kollektív gazdaságoknak, amelyek nevei a *tájhoz*, a szűkebb hazához való kapcsolódásra mutatnak. Ugyancsak az egyes termelőszövetkezetek egyesülése miatt a legelső korszakhoz viszonyítva nagymértékben nőtt a *kollektív szellemre, az egyesülésre* utaló nevek aránya. Ez az arány 1948—1956 között 0,43% volt. 1980—84 között pedig már 9,90%.

Végezetül megállapíthatjuk: a mezőgazdasági termelőszövetkezetek nevei az intézménynevek egyik jelentős, sajátos válfaját képezik. Vizsgálatuk hozzájárul ahhoz, hogy közelebbről is megismerjük ezeket az általunk is nap mint nap használt, általánosan ismert neveket.

Az egyes névtípusok megterheltségi foka
Hány termelősövetkezet nevében fordul elő?

Névtípus	1948—56	1957—79	1980—84	1948—1984
1. Történelmi személyekhez kapcs.	115— 49,57%	158— 42,82%	40— 43,95%	191— 44,31%
2. A jövővel kapcs. elvárás, hit	36— 15,52%	61— 16,53%	9— 9,90%	67— 15,55%
3. Elvont fogalmak, pol. jelképek	40— 17,24%	54— 14,63%	9— 9,90%	64— 14,85%
4. A földművelés jelképei	13— 5,60%	27— 7,31%	3— 3,29%	33— 7,66%
5. A paraszti oszt. felszabadulása	10— 4,31%	21— 5,69%	5— 5,49%	21— 4,87%
6. Dátum jelképek	8— 3,45%	13— 3,52%	4— 4,39%	17— 3,94%
7. Szoc. orsz. közötti barátság	— —	5— 1,35%	5— 5,49%	6— 1,39%
8. Táji — körzeti kapcsolódás	7— 3,02%	14— 3,79%	7— 7,69%	15— 3,48%
9. Kollektív szellemre és egyesülésre utaló	1— 0,43%	12— 3,25%	9— 9,90%	13— 3,02%
10. Egyéb nevek	2— 0,86%	4— 1,08%	— —	4— 0,92%
Összesen	232—100%	369—100%	91—100%	431—100%

Források

- Békés Megyei Tanács VB. Mezőgazdasági Osztálya által kiadott „Békés megyei mezőgazdasági termelőszövetkezetek . . . névsora” (Békéscsaba, 1984. október).
- Csobai László*: A Békés megyei termelőszövetkezetek névváltozásainak jegyzéke (Kézirat. Békéscsaba, Munkácsy Mihály Múzeum).
- Termelőszövetkezet-alakulások, közös vállalatok nyilvántartása (A Békés Megyei Tanács VB. Mezőgazdasági Osztályának nyilvántartó könyve).

Irodalom

- A mai magyar nyelv rendszere (Akadémiai Kiadó, Bp., 1961., I. 219., II. 459—461).
- Donáth Ferenc*: Reform és forradalom. A magyar mezőgazdaság strukturális átalakulása 1945—1975., Akadémiai Kiadó, Bp., 1977).
- J. Soltész Katalin*: Az intézménynevek megkülönböztető (egyedítő) elemének típusairól (MNY., 1981/4 407—413).
- Solymár Imre*: Mezőgazdasági termelőszövetkezetek nevei Magyarországon (Magyar Névtani Dolgozatok 10., Bp., 1981).
- Tóth László*: A termelőszövetkezetek nevei a nyíregyházi járásban (MNyr., 1975/2., 183—187).

Ezúton is megköszönöm *Budainé Jász Piroska*, a Békés Megyei Tanács VB. Mezőgazdasági Osztálya és *Birkiné Szivák Anna*, a Dél-Békés Megyei Termelőszövetkezetek Gazdasági Társulása munkatársainak szíves segítségét.

Die Namen der Produktionsgenossenschaften von 1948—1984 im Komitat Békés

von: SÁNDOR HÉVVÍZI

Die Studie „Die Namen der Produktionsgenossenschaften im Komitat Békés“ befaßt sich mit einem weniger erforschten Gebiet der Namensforschung, einer Untergruppe der Institutsbezeichnungen, mit der Untersuchung der Namen der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften.

Unsere landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften entstanden nach der Befreiung. Nach der Bodenreform von 1948—49 ergaben sich für die Kollektivisierung begründete, reue Möglichkeiten. Die Studie untersucht, welche Namen die Produktionsgenossenschaften im Komitat Békés erhielten, welche Namenstypen diese Namen vertreten, und wie sich der Gebrauch dieser Namen im Verlaufe der Jahrzehnte veränderte. Auf obige Frage erhalten wir die Antwort aus den in von 1948 bis 1956, 1957 bis 1979, 1980 bis 1984, und eine Zusammenfassung 1948—1984 unterteilten Abschnitten.

Die Herausbildung der Namen der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften, sowie deren Gebrauch widerspiegeln geschichtliche Ereignisse, Wendungen, und sind für jene Zeit charakteristisch, in welcher sie entstanden. Besonders im ersten Abschnitt der Kollektivisierung spiegelten sie die Vorstellungen, Bestrebungen und das Vertrauen der obersten leitenden politischen Organe und der Mitglieder der Genossenschaften wider, welches diese in das gemeinsame Leben und Arbeiten setzten. Auf der Basis einer namenskundlichen Untersuchung ergibt sich, daß die Namen der Produktionsgenossenschaften im Komitat Békés zum Großteil mit historischen Persönlichkeiten verbunden sind (Petőfi, Kossuth, Dózsa, Rákóczi usw./). Darauf folgen die Namen, die in die Zukunft gesetzten Erwartungen ausdrücken, die das Vertrauen betonen, sowie die abstrakten Begriffe, politische Symbole ausdrückenden Namen in ihren Proportionen. In den letzten paar Jahren nahmen auch die landschaftlich-regionale Verbindungen ausdrückenden und auf den Kollektivgeist, auf Vereinigungen hinweisenden Namen zu.

Die Studie erschließt die Häufigkeit der Namen, und beschäftigt sich auch mit den Namenstypen der Genossenschaften.

Diese Arbeit trägt auch dazu bei, daß wir diese im alltäglichen Leben oft gebrauchten, allgemein bekannten Institutsbezeichnungen in einer geordneten Bewertung kennenlernen.

Tartalom

Inhalt

<i>G. Szénászký Júlia</i> : A korai szakálhádi kultúra Battonyán	5
<i>Julia G. Szénászký</i> : Funde aus der frühen Szakálhát-Kultur von Battonya	20
<i>Sterbetz István</i> : A vadlúdvonulás ökológiai adottságai Békés megyében	31
<i>I. Sterbetz</i> : Die ökologischen Gegebenheiten für die Wanderung der Wildgänse im Komitat Békés	53
<i>Domokos Tamás</i> : Békéscsaba környékén gyűjtött <i>Chondrula tridens</i> (O. F. MÜLLER) héjmorfológiai vizsgálata (Gastropoda, Stylommatophora, Enidae)	57
<i>T. Domokos</i> : Schalenmorphologische Untersuchung der in der Umgebung von Békéscsaba gesammelten <i>Chondrula tridens</i> (O. F. MÜLLER) (Gastropoda, Stylommatophora, Enidae)	63
<i>Csobai Lászlóné</i> : Egy román nyelvű kéziratos katonakönyv az első világháború idejéből	69
<i>Frau E. Csobai</i> : Ein handgeschriebenes Soldatenbuch in rumänischer Sprache	91
<i>Hentz Lajos</i> : Egy mezőberényi szücsmester feljegyzései és rajzai 1833—1834	93
<i>L. Hentz</i> : Aufzeichnungen und Zeichnungen eines Kürschners aus Mezőberény (1833—1834)	110
<i>Bánkúti Imre</i> : A Körös—Maros köz a Rákóczi-szabadságharc idején (Újabb dokumentumok 1704—1710)	111
<i>I. Bánkúti</i> : Das Gebiet zwischen Körös und Maros zur Zeit des Befreiungskampfes unter Rákóczi (Neuere Dokumente zwischen 1704 und 1710)	143
<i>Skolka András</i> : Orosháza topográfiai leírása 1815. (Németből fordította, bevezetővel és jegyzetekkel ellátta: Soós István)	145
<i>A. Skolka</i> : Topograpische Beschreibung von Orosháza von 1814. (Von: I. Soós)	173

<i>Kósa László</i> : Adatok Gyula város művelődéstörténetéhez és történeti néprajzához (1801—1850)	175
<i>L. Kósa</i> : Angaben zum Allstageleben der Stadt Gyula (1801—1850)	194
<i>Bencsik János</i> : Kunágota kertésztelep paraszti társadalma (1844—1871)	
<i>J. Bencsik</i> : Die bäuerliche Gesellschaft der Gärtnersiedlung von Kunágota (1844—1871)	243
<i>Czeglédi Imre</i> : A Lieb és a Reök-Röck család története. (Munkácsy Mihály családjának történetéhez) I. közlemény	247
<i>I. Czeglédi</i> : Die Geschichte der Familie von Mihály Munkácsy I. Die Familie Lieb	275
<i>Szabó Ferenc</i> : A békéscsabai szegényparasztság önkormányzati és érdekvédelmi küzdelmei 1860—1868 között	281
<i>F. Szabó</i> : Bestrebungen des armen Bauernstums von Békéscsaba um Selbstregierung und Interessenschutz zwischen 1860 und 1868	301
<i>Erdész Ádám</i> : Mezőhegyes mozgalmas évei. Az októberi forradalomtól a románok kivonulásáig	303
<i>Á. Erdész</i> : Die bewegten Jahre von Mezőhegyes. (Von Oktoberrevolution bis zum Abzug der Rumänen)	333
<i>Hévvízi Sándor</i> : A Békés megyei termelőszövetkezetek nevei 1948—1984	335
<i>S. Hévvízi</i> : Die Namen der Produktionsgenossenschaften von 1948—1984 im Komitat Békés	349

Ára: 90,— Ft